

ŠEŠĖLINĖS EKONOMIKOS SAMPRATŲ ĮVAIROVĖS PROBLEMA

Rūta Sakaluskaitė

Vilniaus universiteto Ekonomikos fakultetas
Saulėtekio al. 4, LT-10222 Vilnius
Elektroninis paštas: sakal.ruta@gmail.com
Telefonas: +370 64858015

Pateikta: 2019 m. spalio 10 d.; priimta spausdinti 2020 m. kovo 20 d.

DOI: 10.13165/SMS-19-11-1-06

Santrauka. Mokslinėje literatūroje susiduriama su šešėlinės ekonomikos sąvokų įvairovės problema: kiekvienas tyrėjas pats apibrėžia šešėlinės ekonomikos sąvoką, todėl egzistuoja labai daug skirtingų jos koncepcijų. Siekdama paskatinti tyrimų tęstinumą ir sudaryti galimybę rezultatus palyginti, straipsnio autorė siūlo vartoti unifikotą, t. y. suvienodintą, šešėlinės ekonomikos apibrėžimą. Straipsnyje atliekama įvairių autorių vartojamų koncepcijų, pavyzdžiui, neformaliosios ekonomikos, pogrindinės ekonomikos, šešėlinės ekonomikos, lyginamoji analizė. Unifikuota šešėlinės ekonomikos sąvoka apibrėžiama atsižvelgiant į sąvokų panašumus, įsitraukimo į šešėlinę ekonomiką priežastis, subjektų veiklos pobūdį.

Reikšminiai žodžiai: šešėlinė ekonomika, pogrindinė ekonomika, neformalioji ekonomika, nelegalioji ekonomika, ekonomika.

JEL: O17, E26, P37, E00.

Įvadas

Mokslinėje literatūroje šešėlinė ekonomika vadinama įvairiai, pavyzdžiui, po grindine (angl. *underground*), neoficialiąja (angl. *unofficial*), neformaliąja (angl. *informal*), alternatyviąja (angl. *alternative*), antrine (angl. *second*), paraleline (angl. *parallel*), neteisėtąja (angl. *illicit*), nelegaliąja (angl. *illegal*), nereguliaciųjų (angl. *irregular*), grynųjų pinigų (angl. *cash*), paslėptąja (angl. *hidden*), neapskaitytąja (angl. *non-observed, unobserved*), neregistruotąja (angl. *unrecorded*), slaptąja (angl. *subterranean, occult*), juodąja (angl. *black*) ir pan.

Nors visos šios sąvokos atrodo panašios, jų prasmė skiriasi. Dėl ekonominių procesų sudėtingumo šešėlinė ekonomika apima daugelį sričių (Dell'Anno, Gómez-Antonio, & Alañon-Pardo, 2007; Krumplytė, 2008, 2009; Maskvytienė & Valuckaitė, 2017; Misiūnas, 1999; Nikopour, Habibullah, & Schneider, 2008; Schneider & Enste, 2000; Schneider & Hametner, 2007), todėl kiekvienas tyrėjas, pasirinkdamas nagrinėjamą sritį, pats apibrėžia šešėlinės ekonomikos koncepciją.

Dėl šios priežasties mokslinėje literatūroje susiduriama su šešėlinės ekonomikos sampratų įvairovės problema: kadangi autoriai šešėlinę ekonomiką apibrėžia skirtingai, moksliniuose tyrimuose trūksta tęstinumo, rezultatų palyginamumo. Tai gi straipsnio tikslas – išnagrinėjus įvairių autorių vartojamas koncepcijas pasiūlyti unifikuoatą, t. y. suvienodintą, šešėlinės ekonomikos apibrėžimą. Sampratų įvairovė nagrinėjama susisteminant skirtingų autorių pasitelkiamas neformaliosios ekonomikos, pagrindinės ekonomikos, šešėlinės ekonomikos koncepcijas ir atliekant jų lyginamąją analizę.

1. Neformaliosios ekonomikos koncepcija

Tarptautinė darbo organizacija¹, nagrinėdama užimtumą, pajamas ir nelygybę, remiasi neformaliosios ekonomikos koncepcija. Kenijos vyriausybei pateiktose rekomendacijose, skirtose nedarbo lygiui mažinti, neformaliąją ekonomiką ji apibrėžia kaip ekonomiką, kurioje dominuoja šeimos valdomos mažos įmonės; gamyboje naudojamos darbu imlios technologijos; darbuotojai žinias ir įgūdžius įgyja per neformalųjį ugdymą; įmonės laisvai įeina į rinką; veikla vykdoma konkurencingose, bet nereguliuojamose rinkose (t. y. netaikomi tarifai, kvotos ir prekybos licencijos).

Ši neformaliosios ekonomikos apibrėžimą padeda suprasti atitinkamai priešingomis savybėmis pasižyminti Tarptautinės darbo organizacijos² vartojama formaliosios ekonomikos sąvoka (žr. 1 lentelę). Formaliąją laikoma ekonomika, kurioje dominuoja didelės įmonės; gamyboje naudojamos kapitalui imlios technologijos; darbuotojai

1 International Labour Office, 1972, Employment, Incomes and equality: a strategy for increasing productive employment in Kenya. Geneva: International Labour Organisation. Retrieved 10 October, 2019 from [https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1016/0305-750X\(73\)90150-2](https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1016/0305-750X(73)90150-2)

2 Ibid.

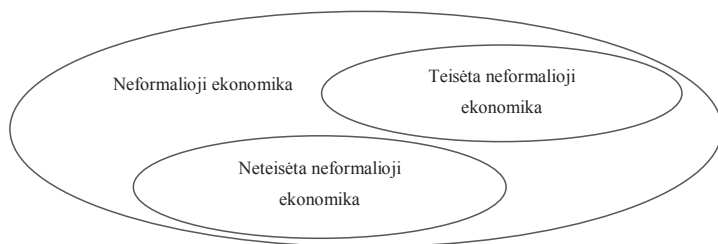
išsilavinimą įgyja per formalųjį ugdymą; įmonėms sudėtinga įeiti į rinką; įmonių veikla vykdoma reguliuojamose rinkose.

1 lentelė. *Tarptautinės darbo organizacijos neformaliosios ir formaliosios ekonomikos koncepcijų palyginimas*

Neformaliosios ekonomikos savybės	Formaliosios ekonomikos savybės
Šeimos valdomos įmonės	Didelės įmonės, korporacijos
Mažas veiklos mastas	Didelis veiklos mastas
Darbai imlios technologijos	Kapitalui imlios technologijos
Priklausomybė nuo vietinių išteklių	Priklausomybė nuo užsienio išteklių
Neformalusis darbuotojų ugdymas	Formalusis darbuotojų ugdymas
Lengva įeiti į rinką	Sudėtinga įeiti į rinką
Nereguluojama rinka	Reguluojama rinka

Sudaryta autorės, remiantis Tarptautine darbo organizacija (International Labour Office, 1972).

Neformaliosios ekonomikos terminą vartoja ir Keithas Hartas³. Tačiau jo sąvoka skiriasi nuo Tarptautinės darbo organizacijos⁴ apibrėžimo. Tarptautinė darbo organizacija, analizuodama šešėlinę ekonomiką, orientuojasi į ūkio subjektų ir rinkos sąvokas, o Hartas⁵ neformaliosios ekonomikos reiškinį vertina per pajamų prizmę. Be to, jis papildomai išskiria teisėtą neformaliąją bei neteisėtą neformaliąją ekonomikas (žr. 1 paveikslą).

1 pav. *K. Harto neformaliosios ekonomikos koncepcija.*

Sudaryta autorės, remiantis K. Hartu (1973).

3 Hart K., 1973, *Informal Income Opportunities and Urban Employment in Ghana*. The Journal of Modern African Studies, Nr. 11 (1), pp. 61–89. <https://doi.org/10.1017/S0022278X00008089>

4 *Supra* note 1.

5 *Supra* note 3.

Remiantis Harto⁶ požiūriu, potencialiai teisėta neformalioji ekonomika apibrėžiama kaip:

- pirminė ir antrinė veikla (pvz., ūkininkavimas, sodininkystė, amatai, siuvimas, alkoholinių gėrimų gaminimas);
- tretinių įmonių, turinčių daug kapitalo, veikla (pvz., nekilnojamojo turto pardavimas, nuoma, transportavimo paslaugos, spekuliacija prekėmis);
- mažmeninė veikla (pvz., smulki prekyba gatvės kioskeliuose, maisto ir gėrimų pardavimas maitinimo įstaigose, baruose);
- kitos paslaugos (pvz., muzikavimas, batų valymas, kirpimas, fotografavimas, ritualinės paslaugos);
- asmeniniai pavedimai (pvz., dovanos, skolinimasis, elgetavimas).
- Potencialiai neteisėta neformalioji ekonomika apima:
- paslaugas (pvz., prostitucija, kyšininkavimas, paskolos neteisėtomis palūkanų normomis);
- apgaulę (pvz., smulkios vagystės, ginkluoti apiplėšimai, pinigų išviliojimas, sukčiavimas).

Vis dėlto identifikuojant neformaliąją ekonomiką pagal šią Harto⁷ koncepciją nepakanka nustatyti, kokia veikla užsiima subjektas – labai svarbu atsižvelgti ir į veiklos dažnumą. Jei teisėta veikla, pavyzdžiui, muzikavimas šventėse, fotografavimas, drabužių siuvimas, vykdoma sistemingai ir už atlygį, tačiau nemokant mokesčių, ji priskiriama teisėtai neformaliajai ekonomikai. Jei tokia veikla yra atsitiktinio pobūdžio, tuomet ji nelaikoma neformaliąja. Neteisėtos neformaliosios ekonomikos koncepcijos atveju dažnumo sąlyga nėra taikoma – ši veikla iš karto laikoma neteisėta, draudžiama įstatymais.

2. Pogrindinės ekonomikos koncepcija

Į ūkio subjektų veiklos teisėtumą atsižvelgia ir kiti autoriai. Owenas Lippertas ir Michaelis Walkeris⁸, apibrėždami pogrindinę ekonomiką – ekonominę veiklą, kuri būtų uždrausta arba apmokestinta, jei apie ją būtų pranešta priežiūros institucijoms, išskiria nelegaliąją bei legaliąją sritis. Taigi šių autorių pogrindinės ekonomikos koncepcija atitinka čia aptartą Harto⁹ neformaliosios ekonomikos sampratą. Šiuo atveju skiriasi tik autorių pasirinkami pavadinimai ir apibrėžimai, tačiau atitinkamų sąvokų prasmė yra vienoda.

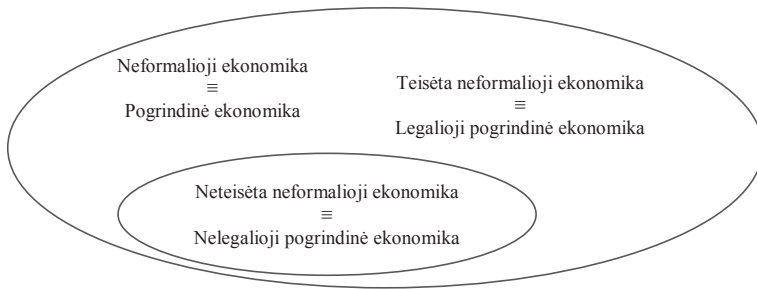
6 *Supra* note 3.

7 *Supra* note 3.

8 Lippert O., Walker M., 1997, *The Underground Economy: Global Evidence of its Size and Impact*. Vancouver: The Fraser Institute. Retrieved 10 October, 2019 from <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/UndergroundEconomy.pdf>

9 *Supra* note 3.

Nelegalioji pagrindinė ekonomika gali būti tapatinama su neteisėta neformaliąja ekonomika, o legalioji pagrindinė ekonomika – su teisėta neformaliąja ekonomika (žr. 2 paveikslą). Nelegaliųjų pagrindinė ekonomika laikoma įstatymais draudžiama veikla (pavyzdžiui, narkotinių medžiagų gamyba ir prekyba, prostitucija, prekyba vogtais daiktais, kontrabanda, vogtų prekių natūriniai mainai)¹⁰. Legalioji pagrindinė ekonomika apima įstatymais nedraudžiamą, tačiau nuo valdžios institucijų slepiamą veiklą (pavyzdžiui, nedeklaruojamas individualios veiklos pajamas, papildomas kompensacijas darbuotojams).

2 pav. K. Harto bei O. Lipperto ir M. Walkerio neformaliosios ekonomikos ir pagrindinės ekonomikos koncepcijų palyginimas.

Sudaryta autorės, remiantis K. Hartu (1973) bei O. Lippertu ir M. Walkeriu (1997).

Lippertas ir Walkeris¹¹ pagrindinės ekonomikos koncepciją detalizuoja atsižvelgdami ne tik į tai, ar ūkio subjektų rinkoje vykdoma veikla yra legali, ar nelegali. Autoriai atkreipia dėmesį ir į ūkio subjektų dalyvavimo pagrindinėje ekonomikoje tikslus, taip pat į tai, ar pagrindinei ekonomikai priskiriamos operacijos yra finansinės, ar natūrinės (žr. 2 lentelę).

Remiantis nagrinėjama koncepcija, nelegalia veikla užsiimančių asmenų tikslas yra visiškai išvengti valstybinių priežiūros institucijų: siekiama, kad nelegalios finansinės ir nefinansinės operacijos liktų nepastebėtos. O legaliosios pagrindinės ekonomikos atveju ne visi įstatymų pažeidėjai siekia visiškai išvengti mokesčių – kai kurie jų orientuoti į dalinį mokesčių sumos sumažinimą. Mokesčių sumažinimas, apimančias veiklas, tokias kaip darbas savo namų ūkyje, talkininkavimas, papildomos lengvatos darbuotojams, reiškia, kad subjektas dalyvauja ir formaliojoje, ir pagrindinėje ekonomikoje.

¹⁰ *Supra* note 8.

¹¹ *Supra* note 8.

1 lentelė. O. Lipperto ir M. Walkerio pagrindinės ekonomikos koncepcija.

Veiklos tipas	Finansinės operacijos		Nefinansinės operacijos	
Nelegali veikla	Narkotinių medžiagų gamyba ir prekyba, prostitucija, prekyba vogtais daiktais, azartiniai lošimai, sukčiavimas, kontrabanda, naminės varymas ir pan.		Natūriniai mainai narkotikais, vogtomis prekėmis, narkotinių medžiagų auginimas ir gamyba asmeniniams poreikiams, vagystės savam naudojimui, piratavimas programine įranga	
Legalai veikla	Mokesčių vengimas	Mokesčių sumos sumažinimas	Mokesčių vengimas	Mokesčių sumos sumažinimas
	Nedeklaruojamos individualios darbo veiklos pajamos, darbo užmokesčio pajamos, kitos su darbo santykiais susijusios pajamos, nedeklaruojamos pajamos, gautos vykdant legalių prekių gamybą ir prekybą	Lengvatos, papildomos kompensacijos darbuotojams	Legalių prekių ir paslaugų natūriniai mainai	Darbas savo namų ūkyje ir talkininkavimas

F. Schneider, A. Buehn (2013, 2016, 2017), O. Lippert, M. Walker (1997).

Lipperto ir Walkerio¹² sąvoka kontraargumentuojama remiantis dualistinės ekonomikos koncepcija. Dualistų teigimu, ūkio subjektai pasirenka jiems priimtina ilgalaikę strategiją – arba dalyvauja rinkoje nuo valdžios institucijų slėpdami visą savo veiklą, arba sąžiningai deklaruoja visas gaunamas pajamas. Pagal dualistinę neformaliosios ekonomikos sampratą, dalinis subjektų įsitraukimas į pagrindinę ekonomiką, t. y. mokesčių sumos sumažinimas, yra mažai tikėtinas, nes neformaliajame sektoriuje veikiantys ūkio subjektai beveik neturi ryšių su formalioju sektoriumi (Chen, 2007, Chen, Alter, 2012 Sethuraman, 1981; Williams, Horodnic, & Windbank, 2017).

Mokslininkų požiūriai išsiskiria ir dėl namų ūkių gamybos savo vartojimui traktavimo. Lippertas ir Walkeris¹³ darbą savo namų ūkyje laiko pagrindinės ekonomikos dalimi. Autorių nuomone, registruotis neprivalančių ūkio subjektų kuriama produkcija turi įtakos šalies ekonomikai (Buehn & Schneider, 2013, 2016, 2017; Lippert & Walker, 1997), todėl ji turėtų būti įtraukta į pagrindinę ekonomiką. Tačiau dalis tyrė-

¹² *Supra* note 8.

¹³ *Supra* note 8.

jų (Gylis, 2005, 2008; Krumplytė, 2008; Rosser, 2006) teigia, kad šešėlinei ekonomikai turi būti priskiriami tik valstybės lygiu reglamentuojami ekonominiai reiškiniai. Teigiama, kad neprivalantys registruotis ūkio subjektai, tarp jų ir namų ūkiai, yra laikytini valstybės institucijų nereguliuojamos ekonomikos dalimi, todėl jų produkcija neturi būti oficialiai deklaruojama ar apskaitoma.

3. Šešėlinės ekonomikos koncepcija

Tais atvejais, kai ūkio subjektų veikla yra reguliuojama valdžios institucijų, jų rinkos produkcija turi būti apskaitoma ir įtraukiama į bendrąjį vidaus produktą. Taigi šešėlinė ekonomika dažnai apibrėžiama kaip visos į bendrąjį nacionalinį produktą įtraukiamos ekonominės veiklos, kurios yra neregistruotos (Feld & Schneider, 2010; Schneider, 2005, 2007; Schneider & Enste, 2000; Smith, 1994), arba prekių bei paslaugų rinkos produkcija, kuri išvengia įtraukimo į bendrąjį vidaus produktą (Birinci & Elgin, 2013; Krumplytė, 2008; Misiūnas, 1999; Schneider & Enste, 2000).

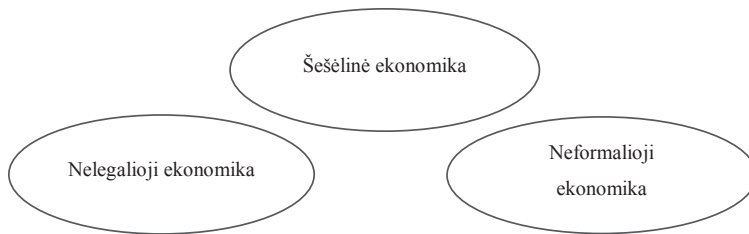
Vienas žymiausių šešėlinės ekonomikos tyrėjų Friedrichas Schneideris šešėlinės ekonomikos reiškinį vertina atsižvelgdamas į dar kitus aspektus nei jau minėti autoriai. Schneideris šešėlinę ekonomiką – prekių ir paslaugų rinkos produkciją, kuri yra sąmoningai slepiama nuo valdžios institucijų – detalizuoja išskirdamas išitraukimo į šešėlį priežastis (Feld & Schneider, 2010; Schneider, 2005, 2007, 2014; Schneider & Buehn, 2013; Schneider, Buehn, & Montenegro, 2010). Remiantis Schneideriu (Feld & Schneider, 2010; Schneider, 2005, 2007, 2014; Schneider & Buehn, 2013; Schneider, Buehn, et al., 2010), ūkio subjektų išitraukimą į šešėlinę ekonomiką lemia:

- siekis išvengti pajamų, pridėtinės vertės ar kitų mokesčių;
- siekis išvengti socialinio draudimo įmokų;
- siekis išvengti teisinių darbo rinkos reikalavimų, pvz., maksimalaus darbo laiko, minimalaus darbo užmokesčio, saugos standartų;
- siekis išvengti administracinių procedūrų, pvz., statistinių ar administracinių formų pildymo.

Nors Schneiderio šešėlinės ekonomikos samprata turi panašumo į Harto¹⁴ neformaliosios bei Lipperto ir Walkerio¹⁵ pagrindinės ekonomikos koncepcijas, šios sąvokos nėra tapačios (žr. 3 paveikslą). Schneideris moksliniuose tyrimuose akcentuoja, jog jis nenagrinėja nei nelegaliosios, nei neformaliosios ekonomikų (Feld & Schneider, 2010; Schneider, 2005, 2007; Schneider, Buehn, et al., 2010). Neformalioomis operacijomis Schneideris laiko namų ūkių produkciją ir paslaugas, o, pavyzdžiui, įsilaužimus, apiplėšimus, prekybą narkotikais ir kitą nusikalstamą veiklą jis traktuoja kaip nelegalią ekonomiką.

14 *Supra* note 3

15 *Supra* note 8.

3 pav. F. Schneiderio šešėlinės ekonomikos koncepcija.

Sudaryta autorės, remiantis F. Schneider ir L. P. Feld (2010), F. Schneider (2005, 2007), F. Schneider ir A. Buehn ir kiti (2010).

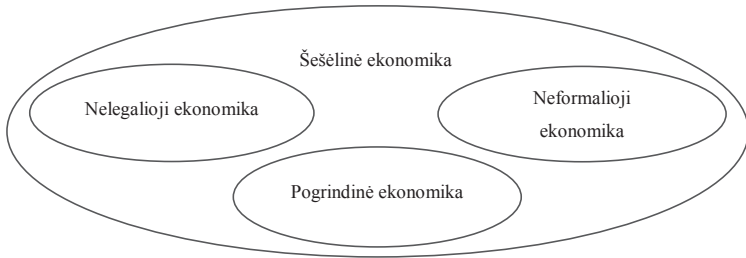
4. Unifikuota šešėlinės ekonomikos koncepcija

Vis dėlto nors tyrėjų vartojami apibrėžimai skiriasi, visais atvejais jų esmė yra panaši. Šešėlinės ekonomikos pagrindas – siekis išvengti administracinės, fiskalinės, mokesčių aplinkos, darbo saugos ir kitų reikalavimų, t. y. nuo valdžios institucijų nuslėpti ekonominę veiklą (Buehn & Schneider, 2012; Feld & Schneider, 2010; Gylys, 2005, 2008; Petkantchin, 2013; Russell, 2010; Williams & Horodnic, 2015).

Atsižvelgdama į paplitusias šešėlinės ekonomikos sampratas, įsitraukimo į šešėlinę ekonomiką priežastis bei veiklos šešėlyje pobūdį, straipsnio autorė išskiria tris šešėlinės ekonomikos rūšis – pagrindinę, neformaliąją bei nelegaliąją ekonomikas (žr. 4 paveikslą).

Pagrindinė ekonomika apima teisėta veikla užsiimančių ūkio subjektų nuslepiaimą rinkos produkciją (pvz., nedeklaruotas legalios veiklos pajamas, vokeliuose mokamus atlyginimus, nuslepiamas pajamas, nuslepiamus pridėtinės vertės ar kitus mokesčius). Nelegalioji ekonomika apima įstatymais draudžiama veikla užsiimančių rinkos dalyvių produkciją (pvz., prekybą narkotikais, nelegalią alkoholio gamybą, kontrabandą). Neformalioji ekonomika apima neprivalančių registruotis ūkio subjektų rinkai bei asmeniniam naudojimui skirtą produkciją (pvz., namų ūkių gamybą savo reikmėms, talkininkavimą, neprivalančių registruotis subjektų rinkos produkciją).

4 pav. Straipsnio autorės šešėlinės ekonomikos koncepcija.
Sudaryta autorės.

Apibendrinant šešėlinės ekonomikos koncepciją galima teigti, kad šešėlinė ekonomika – tai rinkoje vykstantys procesai, pažeidžiantys teisinį reguliavimą ar kitaip darantys neigiamą poveikį valstybės mokestinėms pajamoms ir finansiniams interesams, kai dėl ūkio subjektų mokestinių prievolių vengimo ar kitokios naudos siekimo valstybės institucijos nėra oficialiai informuotos apie tokią veiklą.

Išvados

Atlikus neformaliosios ekonomikos, pagrindinės ekonomikos, šešėlinės ekonomikos koncepcijų lyginamąją analizę, straipsnyje identifikuoti šių sąvokų panašumai. Remiantis jais, šešėlinę ekonomiką siūloma apibrėžti kaip rinkoje vykstančius procesus, pažeidžiančius teisinį reguliavimą ar kitaip darančius neigiamą poveikį valstybės mokestinėms pajamoms ir finansiniams interesams.

Nors dėl tyrėjų skirtingų požiūrių į ekonominius procesus sudėtinga unifikuoti, t. y. suvienodinti, šešėlinės ekonomikos apibrėžimą, išskiriamos trys šešėlinės ekonomikos rūšys: nelegalioji, neformalioji, pagrindinė ekonomikos. Atsižvelgiant į įsitraukimo į šešėlinę ekonomiką priežastis bei veiklos šešėlyje pobūdį, galima teigti, kad šios šešėlinės ekonomikos rūšys vienaip ar kitaip egzistuoja visose analizuotose koncepcijose. Vadinasi, unifikuota koncepcija nepakeičia įvairių autorių vartojamų koncepcijų esmės, tik suvienodina jų terminus.

Taigi unifikuotas šešėlinės ekonomikos apibrėžimas tyrėjams suteikia galimybę pasirinkti juos dominančią šešėlinės ekonomikos sritį drauge nenukrypstant nuo kitų autorių atliktų šešėlinės ekonomikos tyrimų. Kuo detalesnis šešėlinės ekonomikos apibrėžimas vartojamas, tuo išsamiau gali būti išnagrinėta pasirinkta šešėlinės ekonomikos sritis. Vadinasi, galima daryti išvadą, kad unifikuotas šešėlinės ekonomikos apibrėžimas padeda užtikrinti tyrimų išsamumą, tęstinumą ir rezultatų palyginamumą.

Literatūra

- Birinci S., Elgin C., 2013, *Shadow Economy over the Business Cycle: How do Formal and Informal Cycles Interact?* Retrieved 10 October, 2019 from https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=MWM2013&paper_id=39
- Buehn A., Schneider F., 2012, *Shadow economies around the world: novel insights, accepted knowledge, and new estimates*. Int Tax Public Finance, Nr. 19, pp. 139–171, <https://doi.org/10.1007/s10797-011-9187-7>
- Buehn A., Schneider F., 2013, *Estimating the Size of the Shadow Economy: Methods, Problems and Open Questions*. pp. 1–27. Retrieved 10 October, 2019 from http://ideas.repec.org/p/jku/econwp/2013_20.html
- Chen M. A., 2007, *Rethinking the Informal Economy: Linkages with the Formal Economy and the Formal Regulatory Environment*. Retrieved 10 October, 2019 from <http://www.un.org/esa/desa/>
- Chen M. A., Alter M., 2012, *The Informal Economy: Definitions, Theories and Policies*. WIEGO Working Papers. Retrieved 10 October, 2019 from www.wiego.org
- Dell'Anno R., Gómez-Antonio M., Alañon-Pardo A., 2007, *The shadow economy in three Mediterranean countries: France, Spain and Greece: A MIMIC approach*. Empirical Economics, Nr. 33 (197). <https://doi.org/10.1007/s00181-006-0084-3>
- Feld L. P., Schneider F., 2010, *Survey on the shadow economy and undeclared earnings in oecd countries*. Retrieved 10 October, 2019 from <http://www.econ.jku.at/Schneider>
- Gyllys P., 2005, *Economy, anti-economy, underground economy: conceptual and terminological problems*. Ekonomika, Nr. 72, pp. 27–37.
- Gyllys P., 2008, *Ekonomika, antieconomika ir globalizacija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. Retrieved 10 October, 2019 from http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/dlDisplay.do?vid=KTU&docId=KTU01000094615&fromSitemap=1&afterPDS=true
- Hart K., 1973, *Informal Income Opportunities and Urban Employment in Ghana*. The Journal of Modern African Studies, Nr. 11 (1), pp. 61–89. <https://doi.org/10.1017/S0022278X00008089>
- International Labour Office, 1972, *Employment, Incomes and equality: a strategy for increasing productive employment in Kenya*. Geneva: International Labour Organisation. Retrieved 10 October, 2019 from [https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1016/0305-750X\(73\)90150-2](https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1016/0305-750X(73)90150-2)
- Krumplytė J., 2008, *Šešėlinės ekonomikos samprata ir priežasčių analizė*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, Nr. 4 (13), pp. 238–250. Retrieved 10 October, 2019 from http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2008-ISSN_1648-9098.N_4_13.PG_238-250/DS.002.0.01.ARTIC
- Krumplytė J., 2009, *Šešėlinės Ekonomikos Veiksmų Ir Priežasčių Tyrimas Ekspertinio Vertinimo Metodu: Lietuvos Atvejis*. Verslas, vadyba ir studijos, Nr. 8 (1), pp. 122–138.
- Leys C., 1973, *Interpreting african underdevelopment: reflections on the ilo report on employment, incomes and equality in Kenya*. African Affairs, Nr. 72 (289), pp. 419–429. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.afr.a096412>
- Lippert O., Walker M., 1997, *The Underground Economy: Global Evidence of its Size and Impact*. Vancouver: The Fraser Institute. Retrieved 10 October, 2019 from <https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/UndergroundEconomy.pdf>
- Maskvytienė I., Valuckaitė L., 2017, *Šešėlinės ekonomikos priežasčių Lietuvoje vertinimas*. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, Nr. 11 (1), pp. 27–37. Retrieved 10 October, 2019 from <https://doi.org/10.7220/AESR.2335.8742.2017.11.1.2>

- Misiūnas A., 1999, *Šešėlinės ekonomikos egzistavimo priežastys ir padariniai*. Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika, pp. 21–29. Retrieved 10 October, 2019 from <https://www.lb.lt/uploads/documents/docs/publications/misiunas.pdf>
- Nikopour H., Habibullah M. S., Schneider F., 2008, *The shadow economy Kuznets's curve panel data analysis*. Munich Personal RePEc Archive. Retrieved 10 October, 2019 from <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/12956/>
- Petkantchin V., 2013, *The tax and regulatory causes of the underground economy*. Paris. Retrieved 10 October, 2019 from http://www.institutmolinari.org/IMG/pdf/note0513c_en.pdf
- Rosser J. B., 2006, *Book's (Schneider, F., Enste, D. Shadow economy: an international survey) review*. Retrieved 10 October, 2019 from <http://cob.jmu.edu/rosserjb/book.rev.schneider&enste.doc>
- Russell B., 2010, *Revenue Administration: Managing the Shadow Economy*. Washington D.C. Retrieved 10 October, 2019 from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/tnm/2010/tnm1014.pdf>
- Schneider F., 2005, *Shadow economies around the world: what do we really know?* European Journal of Political Economy, Nr. 21 (3), pp. 598–642. Retrieved 10 October, 2019 from <https://doi.org/10.1016/j.ejpolco.2004.10.002>
- Schneider F., 2007, *Shadow Economies and Corruption All Over the World: New Estimates for 145 Countries*. Economics, Nr. 47 (9). Retrieved 10 October, 2019 from www.economics-ejournal.org/economics/journalarticles
- Schneider F., 2014, *The Shadow Economy and Shadow Labor Force: A Survey of Recent Developments*. Retrieved 10 October, 2019 from <http://ftp.iza.org/dp8278.pdf>
- Schneider F., Buehn A., 2013, *Estimating the Size of the Shadow Economy: Methods, Problems and Open Questions*. CESifo Working Paper. Retrieved 10 October, 2019 from https://ideas.repec.org/p/ces/ceswps/_4448.html
- Schneider F., Buehn A., 2016, *Estimating the Size of the Shadow Economy: Methods, Problems and Open Questions*. Retrieved 10 October, 2019 from <http://ftp.iza.org/dp9820.pdf>
- Schneider F., Buehn A., 2017, *Shadow Economy: Estimation Methods, Problems, Results and Open questions*. Open Economics, Nr. 1, pp. 1–29. Retrieved 10 October, 2019 from <https://doi.org/10.1515/openec-2017-0001>
- Schneider F., Buehn A., Montenegro C. E., 2010, *Shadow Economies All over the World New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007*.
- Schneider F., Enste D. H., 2000, *Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences*. Journal of Economic Literature, XXXVI-II, pp. 77–114. Retrieved 10 October, 2019 from <http://www.economics.uni-linz.ac.at/members/Schneider/files/publications/JEL.pdf>
- Schneider F., Hametner B., 2007, *The Shadow Economy in Colombia: Size and Effects on Economic Growth*. Johannes Kepler University of Linz Department of Economics, Nr. 47. Retrieved 10 October, 2019 from <http://www.econ.jku.at/papers/2007/wp0703.pdf>
- Sethuraman S. V., 1981, *The urban informal sector in developing countries: employment poverty and environment*. Retrieved 10 October, 2019 from http://staging.ilo.org/public/libdoc/ilo/1981/81B09_308_engl.pdf
- Smith P., 1994, *Assessing the Size of the Underground Economy: The Statistics Canada Perspectives*. Ottawa, Nr. 13-604-NaN-28. Retrieved 10 October, 2019 from <http://www.statcan.gc.ca/pub/13-604-m/13-604-m1994028-eng.pdf>
- Williams C. C., Horodnic I. A., 2015, *Explaining and tackling the shadow economy in Estonia, Latvia and Lithuania: a tax morale approach*. Baltic Journal of Economics, Nr. 15 (2), pp. 81–89. Retrieved 10 October,

2019 from <https://doi.org/10.1080/1406099X.2015.1114714>

Williams C. C., Horodnic I. A., Windebank J., 2017, *Evaluating the internal dualism of the*

informal sector: evidence from the European Union. Journal of Economic Studies. Retrieved 10 October, 2019 from <https://doi.org/10.1108/JES-07-2016-0144>

THE PROBLEM WITH VARIETY IN DEFINITIONS OF THE SHADOW ECONOMY

Rūta Sakalauskaitė

Vilnius university, Lithuania

Summary. *Shadow economy has a lot of different names in scientific literature. For example, it is called underground, unofficial, informal, alternative, second, parallel, illicit, illegal, irregular, cash, hidden, non-observed, unobserved, unrecorded, subterranean, occult, black and etc. Although these concepts seem to be similar, they have different meanings. Due to the complexity of economic processes (Dell'Anno, Gómez-Antonio, & Alañon-Pardo, 2007; Krumplytė, 2008, 2009; Maskvytienė & Valuckaitė, 2017; Misiūnas, 1999; Nikopour, Habibullah, & Schneider, 2008; Schneider & Enste, 2000; Schneider & Hametner, 2007) namely France, Spain and Greece. A multiple indicators and multiple causes model based on the latent variable structural theory has been applied. As established by Giles (Working paper on monitoring the health of the tax system, 1995, the shadow economy covers many areas. Therefore, each researcher chooses which field to investigate and defines one's own concept of the shadow economy.*

Due to this reason, scientific literature faces the problem of the variety of definitions of shadow economy definitions: as each author defines their own concept of the shadow economy, research in this area lacks continuity and comparability of results. Thus, the aim of the article is to propose a unified definition of the shadow economy.

It is done by comparative analysis of various concepts, e.g. informal economy, underground economy, shadow economy. Each concept is described in a structured way by applying typological classification to each subtype. After comparing different types of informal economy, underground economy, shadow economy concepts, the unified definition of shadow economy is suggested.

Taking into account the prevalent conceptions, reasons for involvement and nature of shadow activities, the author of this article distinguishes three types of the shadow economy - underground, informal and illegal. The underground economy covers legal market output (e.g. undeclared income from legal activities, envelope salaries, hidden income, hidden value added or other taxes). The illegal economy includes illicit production (e.g. drug trafficking, illicit alcohol, smuggling). The informal economy covers output from entities that have no obligation to register or output for private use (e.g. own-account production of households, auxiliaries).

Summarizing the concept of the informal economy, the following conclusion can be done: shadow economy is a market-based process that violates legal regulation or otherwise adversely affects state's tax revenue and financial interests where public authorities are not formally aware of such activities due to tax avoidance or other benefits.

Keywords: *Shadow economy, underground economy, informal economy, illegal economy.*

JEL classifications: *O17, E26, P37, E00.*

Rūta Sakalauskaitė, Vilnius University Faculty of Economics, Department of Economic Policy doctoral student. Research interests: shadow economy, gross domestic product, regional policy, foreign direct investment.

Rūta Sakalauskaitė – Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto Ekonominės politikos katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: šešėlinė ekonomika, bendrasis vidaus produktas, regioninė politika, tiesioginės užsienio investicijos.